

Е.С. Жұрынбаев

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Алматы, Қазақстан

e-mail: erlan.jurynbaev@gmail.com

ҚАЗАҚ-ҚЫТАЙ ҚАТЫНАСЫНДАҒЫ ИНВЕСТИЦИЯЛЫҚ САЯСАТТАҒЫ СЫН-ҚАТЕРЛЕР МЕН ТӘУЕКЕЛДЕРДІ ҚҰҚЫҚТЫҚ РЕТТЕУ

Бұл мақала Қазақстан мен Қытай арасындағы инвестициялық саясаттағы сын-қатерлер мен тәуекелдерді құқықтық реттеу тақырыбын зерделейді. Зерттеуде екі ел арасындағы инвестициялық ынтымақтастықтың дамуы, оның негізгі бағыттары және тиімділігі талданады. Мақалада инвестициялық ағындардың құрылымы, стратегиялық салалардағы инвестициялар және олардың екі елдің экономикасына тигізетін әсері қарастырылған. Сондай-ақ, Қазақстан мен Қытай арасындағы инвестициялық ынтымақтастыққа тән тәуекелдер мен сын-қатерлердің себептері мен салдарлары талқыланады. Мақалада инвестициялық жобаларға талдау жасалып, нақты кейс зерттеулері арқылы қазақ-қытай ынтымақтастығының табысты мысалдары көрсетілген. Бұдан басқа, зерттеуде инвестициялық қызметтің құқықтық реттеуі және халықаралық шарттардың рөлі сияқты мәселелер қозғалған. Мақала соңында авторлар Қазақстан мен Қытай арасындағы инвестициялық байланыстарды нығайту және екі елдің экономикалық дамуына оң ықпал етуге бағытталған ұсыныстар жасайды. Бұл мақалада Қазақстан мен Қытай арасындағы инвестициялық саясаттағы сын-қатерлер мен тәуекелдерді құқықтық реттеу тақырыбын талдау үшін келесі әдістемелік тәсілдер қолданылды: деректер талдауы: зерттеу барысында халықаралық келісімдер, Қазақстан мен Қытайдың заңнамалық базалары және экономикалық есептер сияқты түрлі дерек көздері қарастырылды; салыстырмалы талдау: Қазақстан мен Қытай арасындағы инвестициялық ынтымақтастыққа қатысты халықаралық тәжірибелер мен стратегиялар салыстырылып, олардың тиімділігі бағаланды; кейс зерттеулері: таңдалған нақты инвестициялық жобалар талданып, олардың әлеуеті мен ықтимал кедергілері анықталды.

Түйін сөздер: Қазақстан-Қытай ынтымақтастығы, инвестициялық саясат, тәуекелдер мен сын-қатерлер, құқықтық реттеу, стратегиялық салалар, халықаралық шарттар, инвестициялық климат.

E.S. Jurynbayev

Al-Farabi Kazakh National University, Almaty, Kazakhstan

e-mail: erlan.jurynbaev@gmail.com

Legal regulation of risks and challenges of investment policy in Kazakh-Chinese relations

This article explores the challenges and risks associated with investment policy regulation between Kazakhstan and China. The study analyzes the development of investment cooperation between the two countries, its main directions, and effectiveness. The article examines the structure of investment flows, investments in strategic sectors, and their impact on the economies of both countries. Additionally, the reasons and consequences of the risks and challenges specific to Kazakh-Chinese investment cooperation are discussed. The article provides an analysis of investment projects, illustrating successful examples of Kazakh-Chinese cooperation through specific case studies. Furthermore, the study addresses issues such as the legal regulation of investment activities and the role of international agreements. In this article, the following methodological approaches were used to analyze the challenges and risks associated with investment policy regulation between Kazakhstan and China: data analysis: the study examined various sources of information, including international agreements, the legislative frameworks of Kazakhstan and China, and economic reports; comparative analysis: the investment cooperation experiences and strategies between Kazakhstan and China were compared to international practices, assessing their effectiveness; case studies: selected specific investment projects were analyzed to identify their potential and possible challenges.

Key words: Kazakh-Chinese cooperation, investment policy, risks and challenges, legal regulation, strategic industries, international agreements, investment climate.

Е.С. Джурынбаев

Казахский национальный университет имени аль-Фараби, Алматы, Казахстан
e-mail: erlan.jurylnbaev@gmail.com

Правовое регулирование рисков и вызовов инвестиционной политики в казахско-китайских отношениях

Данная статья исследует тему правового регулирования рисков и вызовов в инвестиционной политике между Казахстаном и Китаем. В исследовании анализируется развитие инвестиционного сотрудничества между двумя странами, его основные направления и эффективность. В статье рассматривается структура инвестиционных потоков, инвестиции в стратегические отрасли и их влияние на экономику двух стран. Также будут обсуждены причины и последствия рисков и вызовов, присущих инвестиционному сотрудничеству между Казахстаном и Китаем. В статье проведен анализ инвестиционных проектов и представлены успешные примеры казахско-китайского сотрудничества посредством конкретных кейс-исследований. Кроме того, в исследовании затрагивались такие вопросы, как правовое регулирование инвестиционной деятельности и роль международных договоров. В конце статьи авторы выдвигают предложения, направленные на укрепление инвестиционных связей между Казахстаном и Китаем и положительное влияние на экономическое развитие двух стран. В данной статье использованы следующие методические подходы для анализа темы правового регулирования рисков и вызовов в инвестиционной политике между Казахстаном и Китаем: анализ данных: в ходе исследования были рассмотрены различные источники, такие как международные соглашения, законодательные базы Казахстана и Китая и экономические отчеты; сравнительный анализ: сравниваются международные практики и стратегии инвестиционного сотрудничества между Казахстаном и Китаем, их эффективность была оценена; тематические исследования: были проанализированы конкретные выбранные инвестиционные проекты и выявлены их потенциал и потенциальные препятствия.

Ключевые слова: Казахстанско-китайское сотрудничество, инвестиционная политика, риски и вызовы, правовое регулирование, стратегические отрасли, международные договоры, инвестиционный климат.

Кіріспе

Қазақстан мен Қытай арасындағы экономикалық қатынастардың соңғы онжылдықтарда маңыздылығы арта түсуде. Екі ел арасындағы инвестициялық ағымдардың артуы, әсіресе энергетика, құрылыс және өңдеу өнеркәсібі сияқты стратегиялық салаларда, екіжақты қарым-қатынастардың тереңдетілуіне әкелді. Бірақ, инвестициялық саясаттағы сын-қатерлер мен тәуекелдерді тиімді басқару қажеттігі туындайды. Осы мақалада біз осы сын-қатерлерді анықтап, құқықтық реттеу арқылы оларды қалай жеңуге болатынын талқылаймыз.

Қытай Қазақстанның ең маңызды экономикалық серіктестерінің бірі, алайда, екі елдің билігі арасындағы ынтымақтастық жеткілікті түрде ашық емес. Қазақстандағы Қытай экономикалық жағынан кеңею мәселесі барған сайын белсенді талқылануда. Кеңеюге қарсы топтар ұлттық қауіпсіздікке қауіп төндіреді деп санайды; қорғаушылар жағы оны қазақ-қытай серіктестігі деп атайды. Синофобияны ұстанушылар Қытайдың Қазақстанға әсерін қазақ жерін басып алуға, Қазақ мемлекеттілігін жоюға және ел халқын Қытай өркениетіне бағыттауға ұмтылыс ретінде қарастырады. Бұл топ Қазақстандағы

Қытай жобаларын сынға алады, мұндай ынтымақтастықты ұлттық мүдделерге сатқындық ретінде қарастырады. Бизнес қоғамдастығы мен жастар Қытайды заманауи, динамикалық дамып келе жатқан мемлекет ретінде қабылдайды. Олар көршілікті бизнес дамыту және лайықты білім алу үшін жақсы мүмкіндік ретінде көреді. Қытай кәсіпорындары мен инвестицияларының болуы олар үшін екіжақты ынтымақтастықтың оң фактісі ретінде бағаланады. Экономикалық байланыстардың кеңеюі Қазақстанның динамикалық дамуының факторы ретінде қабылданады. Сонымен қатар, осы адамдар тобы Қытайды Ресей мен АҚШ-тың әсеріне теңгерім жасаушы ретінде қарастырады. Бұған қарамастан, Қазақстанда Қытайға қарсы қарсылықтар терең тамыр жайып, әртүрлі наразылық акцияларында білінеді. Мұндай оқиғалар, Қазақстан Сыртқы істер министрлігінің ресми наразылықтары жарияланған кезде, республикадағы Қытайға қарсы көзқарастардың пайда болуына ықпал етті. Қытай елшісі Чжан Сюның Қытай сайтында жарияланған «Неліктен Қазақстан Қытайға қайта оралғысы келеді?» атты мақаласы біршама наразылық тудырды. Қытай елшісіне мұндай мазмұнды жариялау 2019 жылғы 11 қыркүйекте мемлекет басшылары қол қойған Қазақстан Республикасы

мен Қытай Халық Республикасының бірлескен мәлімдемесінде көрсетілген «мәңгілік» серіктестіктің рухына сәйкес келмейтіні айтылды (Ақорда, 2019). Дегенмен, Қазақстан Сыртқы істер министрлігінің наразылығына қарамастан, бұл жағдай екі ел арасындағы қарым-қатынастардың дамуына теріс әсер етпеді.

2014 жылдың соңынан бастап Қазақстан мен Қытай арасындағы ынтымақтастық Жібек Жолы экономикалық белдеуін (ЖЖЭБ) және Қазақстанның ұлттық «Нұрлы жол» бағдарламасын үйлестіру аясында дамуда. Осы бағдарламаны жүзеге асыруға бағытталған екі ел арасындағы соңғы келісімдер сәтті жүзеге асырылуда. Орталық Азияда ЖЖЭБ-ті іске асыруда көптеген қиындықтар бар, ЖЖЭБ-ті Еуразиялық экономикалық одақпен (ЕАЭО) және ұлттық даму бағдарламаларымен үйлестіру бойынша Қазақстан бұл бағдарламаны іске асыруда басқа аймақтық мемлекеттерден алда келе жатыр. Оның негізгі себептері бар, біріншіден, ЖЖЭБ және «Нұрлы жол» бағдарламасы бағыттары бойынша өзара сәйкес келеді. Әсіресе, бұл Қытайдан тауарлардың Қазақстан транзиті арқылы және Қазақстан аумағындағы көлік және логистикалық инфрақұрылымды дамытуға қатысты аспектілерге қатысты. Екіншіден, Қытай басқа елдерге көптеп несие береді және тек ЖЖЭБ аясындағы жобаларды ғана емес, сонымен қатар «Нұрлы жол» бағдарламасы аясында жүзеге асырылатын жобаларды қаржыландыруға дайын. Үшіншіден, Ресей мен АҚШ-пен салыстырғанда, Қытай әзірге кез-келген алдын ала саяси шарттарды қоймайды. Narutyunyan A. өз зерттеуінде Қазақстанның ЖЖЭБ жобаларын Еуразиялық экономикалық одақ (ЕАЭО) пен «Нұрлы жол» бағдарламасымен тиімді үйлестіре алғанын және бұл тұрғыда аймақта көш бастап тұрғанын атап өтеді. Зерттеуші Қытайдың Қазақстандағы жобаларға несие беру арқылы тек ЖЖЭБ аясындағы ғана емес, сонымен қатар ұлттық деңгейдегі инфрақұрылымдық жобаларды да қолдауға мүдделі екенін көрсетеді. Сонымен қатар, Қытайдың қаржылық көмегі алдын ала саяси талаптарсыз ұсынылатыны, бұл оны Ресей мен АҚШ-пен салыстырғанда анағұрлым икемді әріптеске айналдыратыны атап көрсетіледі (Narutyunyan, 2021: 281).

«Нұрлы жол» инфрақұрылымды дамытудың 2015–2019 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы Қазақстанның көлік-логистика әлеуетін арттыруды көздеді. Аталған бағдарлама өз кезеңінде Еуразиялық кеңістіктегі транзиттік интеграцияны жеделдетуге мүмкіндік берді

(Инфрақұрылымды дамытудың 2015 – 2019 жылдарға арналған «Нұрлы жол» мемлекеттік бағдарламасы, 2018). Дегенмен, қазіргі таңда бұл бағдарлама өз күшін жойған, және оның элементтері кейінгі стратегиялық құжаттарға – мысалы, «Қазақстан 2050», «Ұлттық даму жоспары – 2025» сияқты құжаттарға енгізілген.

Қазіргі уақытта Қазақстан мен Қытай арасындағы ынтымақтастықтың кеңеюі туралы «жол картасы» экономиканың барлық салаларында жасалды (Қазақстан мен Қытай арасындағы ынтымақтастықтың «жол картасы», 2023). Ең бастысы – осы жобалардың көпшілігінің қаржылық қамтамасыз етілуі реттелді. Енді тек қана бөлінген қаржылық ресурстарды мүмкіндігінше тиімді пайдаланып, мемлекеттік мүдделерді толық ескерген жөн.

Қазақстан-қытай қатынастарының проблемалық жағдайларына келетін болсақ, соңғы уақытта олар өзгерген жоқ. Алайда, ЖЖЭБ және «Нұрлы жол» бағдарламасын үйлестірудің тәжірибе жүзінде жүзеге асырылуына байланысты кейбір мәселелердің өзектілігі өзгеріп отыр. Бір жағынан, Қытайға деген қауіптердің азаюы және ҚХР-ның имиджінің өсуі оң элемент ретінде қарастырылады. Бұған ықпал ететін факторлар (Додонов, 2018: 72):

- өзара сауда көлемінің ұлғаюы (әсіресе, сауда туризмі жолымен; бұл бағытта 2015–2016 жылдары кейбір төмендеу байқалғанымен, 2017 жылдан бастап өзара сауда көлемінің ұлғаю тенденциясы байқалуда, әсіресе, Қазақстаннан Қытайға ауыл шаруашылығы өнімдерінің экспортының ұлғаюы есебінен);
- Қытайда оқитын қазақстандық студенттер санының өсуі (және олардың көпшілігі Қытай үкіметі беретін гранттарда оқиды);
- туристік алмасу және елеулі түрде өскен ақпарат ағыны арқылы тараптардың өзара түсіністігінің артуы;
- бірлескен қазақстандық-қытай шағын кәсіпорындарының жұмысы (соның ішінде агросекторда) және т.б.

«Бір белдеу – бір жол» жаңа сыртқы саясат стратегиясының жүзеге асуы елдер арасындағы сауда алмасуын нығайтып, қаржылық, көлік және саяси жағдайларға оң әсерін тигізді. Болашақтағы даму үдерісінде Қытай «Бір белдеу – бір жол» стратегиясы арқылы ашылған мүмкіндіктерді пайдаланып, сыртқы сауда өнімдерінің ғылыми-техникалық компонентін арттыруы және экономикалық даму режимін өзгертуі керек, ол негізінде елдің тұрақты дамуын ынталандырады.

АҚШ-тағы қаржы дағдарысының салдарынан әлемдік экономика біртіндеп қайта құрылымдау кезеңіне енді, ал кейбір дамыған батыс елдерінің экономикасын қалпына келтіру мен даму үдерісі бәсеңдеу жүреді. Қалыптасып келе жатқан экономикасы бар елдердің даму үдерісі біртіндеп баяулап, Қытайдың экономикалық өсу қарқыны да төмендеп, жаңа экономикалық нормаға аяқ басты (Economic Watch).

Қытайдың жаңа экономикалық даму нормасына сәйкес, сыртқы сауда да тұрақты өсу және сапа кезеңіне өтті. Тұрақтылықты қамтамасыз етуге ұмтылыс негізінде, қытай үкіметі «Бір белдеу – бір жол» стратегиясын ұсынды. Бұл стратегия Азия-Тынық мұхит аймағын әлемдік экономиканың ең ірі экономикалық жүйесімен байланыстырады, бұл Еуразия елдерінің экономикалық өсуі үшін көп мүмкіндіктер ашады.

«Бір белдеу – бір жол» стратегиясы Қытай үшін аймақтық ынтымақтастықты қалыптастырудың моделі және өзінің ашықтығын тереңдету үшін маңызды стратегия.

«Бір белдеу – бір жол» бастамасын біртіндеп ілгерілету шеңберінде Қытайдың сыртқы саудасы да жаңа даму кезеңіне өтті, бұл елдің сыртқы сауда желісін кеңейтті және елдің сыртқы сауда құрылымына белгілі бір әсерін тигізді.

«Бір белдеу – бір жол» стратегиясын іске асыру және насихаттау аясында, Қытай мен басқа елдер мен аймақтар арасындағы өзара сауда арқылы, елдің экономикалық ашықтығы жақсара түсіп, дами бастады.

Тақырыпты таңдауды дәйектеу және мақсаты мен міндеттері

Қытай мен Қазақстан арасындағы инвестициялық саясат қазіргі замандағы ең маңызды және өзекті мәселелердің бірі болып табылады. Қытай әлемдегі ең ірі экономикалық күштердің бірі болғандықтан, оның Қазақстанмен инвестициялық байланыстары экономикалық дамуға тікелей әсер етеді. Қазақстан мен Қытай арасындағы инвестициялар экономикалық серіктестіктің дамуына ықпал етеді. Қазақстанның геосаяси орналасуы мен табиғи ресурстары аймақтық экономикалық ынтымақтастық үшін, әсіресе Қытаймен инвестициялық байланыстар аясында маңызды рөл атқарады. Инвестициялармен бірге белгілі бір тәуекелдер мен сын-қатерлер туындайды. Мәселен, саяси тұрақсыздық, экономикалық дағдарыс немесе заңнамалық өзгерістер сияқты факторлар екі жақты қатынастарға әсер етуі мүмкін. Инвестицияларды тиімді пайдалану

және шетелдік инвесторлардың мүдделерін қорғау үшін құқықтық негіздер қажет. Осы зерттеудің мақсаты осы тәуекелдерді азайтуға бағытталған құқықтық реттеу әдістерін зерттеу болып табылады.

Мақсаты: Екі ел арасындағы инвестициялық ынтымақтастықтың сын-қатерлері мен тәуекелдерін анықтап, құқықтық реттеудің тиімді әдістерін зерттеу және ұсыныстар беру.

Міндеттері:

- Қазіргі Қазақстан мен Қытай арасындағы инвестициялық қатынастардың жағдайын талдау.

- Стратегиялық салалардағы инвестициялардың құрылымын анықтау.

- Екі ел арасындағы құқықтық реттеулер мен келісімдерге талдау жасау.

- Инвестициялық тәуекелдерді басқару әдістерін ұсыну.

Ғылыми зерттеу әдіснамасы

Зерттеудің теориялық-әдістемелік негізін шетелдік және ресейлік сарапшылардың еңбектері құрайды. Мәселен, Надеж Роллан өзінің *China's Eurasian Century?* атты еңбегінде «Бір белдеу, бір жол» бастамасының Орталық Азиядағы геосаяси және стратегиялық ықпалына жан-жақты талдау жасайды (Rolland, 2017: 28). Юкон Хуанг Қытайдың сыртқы инвестициялық стратегиясының ішкі және сыртқы қарама-қайшылықтарын саралап, дәстүрлі көзқарастарды сынға алады (Huang, 2017: 102). Эндрю Смолл болса, *The China-Pakistan Axis* атты зерттеуінде Қытайдың аймақтық геоэкономикалық тәсілдерін Пәкістанмен ынтымақтастығы арқылы сипаттай отырып, Қытайдың көршілес елдерге деген прагматикалық ұстанымдарын ашады (Small, 2015: 56). Ван Цзюньтао Қытайдың Орталық Азиядағы сыртқы саясаты төрт негізгі қағидаға негізделетінін атап өтеді: тату көршілік, өзара тиімді ынтымақтастық, ішкі істерге араласпау және егемендікті құрметтеу (Ван Цзюньтао, 2021: 8). Оның пікірінше, Қытайдың аймақтағы басым бағыттары – энергетикалық ресурстармен қамтамасыз ету, Сынцзяндағы тұрақтылықты сақтау және сауда-экономикалық ықпалды нығайту. Автор Қазақстан мен Қытай арасындағы ынтымақтастықтың институционалдық негізін, әсіресе мұнай-газ секторындағы серіктестіктерді, атап көрсетеді.

Қытай мен Қазақстан арасындағы қарым-қатынас соңғы жылдары стратегиялық әріптестік деңгейіне жетті. И. Арсентьева өз еңбегінде

Қытай ықпалының күшеюі мен Ресей позициясының әлсіреуін талдай отырып, Орталық Азияның Рах Sinica-ға айналу қаупін болжайды (Арсентьева, 2014: 6). Оның пікірінше, Қытай бұл өңірді стратегиялық тыл ретінде қарастырып, сыртқы сауда, транзиттік бағыттар және энергетикалық қауіпсіздік тұрғысынан бақылауға тырысады. Ол сондай-ақ Қытайдың қазіргі сыртқы саясатын тарихи Цин династиясының «Тянься» идеологиясымен салыстырады, бұл Қытайдың постимпериялық неоимпериялық стратегиясының элементтерін көрсетеді. Байзакова К.И. Орталық Азиядағы Қытай саясатының трансформациясын, оның «Бір белдеу – бір жол» бастамасы аясындағы ықпалын кешенді түрде талдайды (Байзакова, 2021: 10). Авторлар Орталық Азия елдерінің Қытаймен серіктестікті нығайтуға деген қызығушылығын, сондай-ақ Қытайдың демографиялық және мәдени ықпалына қатысты алаңдаушылықтарын қатар көрсетеді. Зерттеу контент-талдау мен жүйелік тәсілге сүйене отырып, Қытайдың аймақтағы рөліне қатысты сараптамалық және қоғамдық пікірлерді талдайды. Петров А.В., Байнова М.С. өз еңбектерінде Қазақстандағы ресейлік және қытайлық тікелей инвестициялардың социоинституционалдық ортамен байланысын саралайды (Петров, 2022: 152). Зерттеу авторлары инвестициялық жобалардың табыстылығы тек мемлекетаралық келісімдерге емес, сонымен қатар қоғам тарапынан қабылдануына, мәдени және әлеуметтік бейімделу деңгейіне тәуелді екенін атап өтеді.

Отандық зерттеушілерден О. Шегирбаев «Бір белдеу – бір жол» бастамасы аясындағы Қазақстан мен Қытай арасындағы инвестициялық ынтымақтастықты, оның құрылымын және қабылдану ерекшеліктерін саралайды (Шегирбаев, 2022: 74). Автор Қытай тарапынан ұсынылған инфрақұрылымдық жобалар мен кредиттік қолдау механизмдерін сипаттай отырып, Қазақстан қоғамында туындаған алаңдаушылықтар мен наразылықтардың себептеріне де тоқталады. Оның пайымдауынша, Қытай инвестицияларының экономикалық тиімділігіне қарамастан, қазақстандық қоғамдық пікірде «тәуелділік» сезімі мен «инвестициялық үстемдік» туралы көзқарастар бар. F.M. Дүйсен Қазақстан мен Қытай арасындағы экономикалық ынтымақтастықтың құрылымын, оның энергетикалық, инвестициялық және технологиялық аспектілерін жан-жақты зерттейді (Дүйсен, 2024: 3). Олар Қытайдың Қазақстанға бағытталған инвестицияларының жоғары технологиялы және инфрақұрылымдық бағыттарын атап көрсетіп, бұл үрдістің эконо-

микалық әртараптандыру мен тұрақты дамуға қосатын үлесін талдайды. Асхат Г. Қытай мен Қазақстан арасындағы сауда-экономикалық байланыстарды саралай отырып, ынтымақтастықтағы тараптардың мүдделер тепе-теңдігіне ерекше назар аударады (Асхат және Қуантай, 2022: 5). Олар екіжақты жобалар аясында тек экономикалық тиімділікке ғана емес, сонымен қатар қазақстандық қоғамда туындайтын қауіптер мен үрейлерді де жүйелі түрде зерттеу қажеттігін алға тартады. Тажиева М.Н. өз зерттеуінде қазақ-қытай мәдени байланыстарының тарихи хронологиясын және қазіргі дипломатиялық ықпалдастықтың дамуын сипаттайды (Тажиева, 2023: 123). Ол екі ел арасындағы өзара сапарлар, шарттық негіздер мен геосаяси прагматизмнің артықшылықтарын атап көрсетеді. Қазақстан мен Қытай арасындағы көпдеңгейлі қатынастарды талдай отырып, Қытайдың инвестиция, транзит, қауіпсіздік, инфрақұрылым және сауда салаларындағы нақты жобалар арқылы ықпалын іске асырып жатқанын жазады. Оның айтуынша, Қытай агрессия немесе экспансияға емес, өз ықпалын өркениетті тәсілдермен – қаржы, инфрақұрылым және мәдени алмасу арқылы жүргізіп отыр.

Зерттеуде жалпыға ортақ және арнайы әдістер қолданылды: логикалық-теориялық жалпылау және салыстыру әдістері (сауда кәсіпорындарының тиімділігінің элементтерін анықтау, олардың өзара байланысының сипатын және экономикалық көрсеткіштер концепциясын түжырымдау); дедуктивті әдіс (сыртқы орта факторларын нақтылау және жүйелеу); жүйелік тәсіл (экономикалық көрсеткіштердің кешенді бағалауының құрылымдық үлгісін әзірлеу); сарапшылар бағасының әдісі.

Зерттеулер халықаралық экономикалық ұйымдардың ресми деректері, шетелдердің, Ресейдің және Қытайдың статистикалық және аналитикалық материалдары, шетелдік және Қытай монографиялары, ғылыми мақалалар және баяндамалар, ғылыми-тәжірибелік конференциялар мен семинарлар материалдары, Интернет ақпарат ресурстарын құрады.

Нәтижелер және талқылау

Қазақ-қытай инвестициялық саясаттың негізгі бағыттары

Инвестиция ағындарының құрылымы және көлемі. Қазақстан мен Қытайдың арасындағы инвестициялық қатынастар, негізінен, екі елдің арасындағы экономикалық байланыстарды

күшейтуге және стратегиялық маңызы бар секторларда өзара пайдалы жобаларды іске асыруға бағытталған. Қытай Қазақстанның маңызды инвестициялық серіктесіне айналды, соның ішінде энергетика, өнеркәсіп, инфрақұрылым және көлік салалары басымдыққа ие. Инвестициялардың көлемі соңғы жылдары өсу үрдісін көрсетіп, Қытайдан келетін тікелей шетелдік инвестициялардың үлесі артты.

Стратегиялық салалардағы инвестициялар. Стратегиялық салалардағы инвестициялардың аса маңызды бағыттарының бірі – энергетика секторы. Қазақстан мен Қытай арасындағы құбыр желілері арқылы мұнай мен газды экспорттау, соның ішінде Қазақстан-Қытай мұнай құбыры және Орта Азия-Қытай газ құбыры, екі ел арасындағы экономикалық байланыстың нығаюына ықпал етті. Бұл инвестициялар энергетикалық ресурстарды тұрақты және тиімді пайдалануға, сондай-ақ екі елдің энергетикалық қауіпсіздігін арттыруға мүмкіндік береді.

Қытайдың инфрақұрылымдық жобаларға деген инвестициясы да маңызды, мысалы, «Бір белдеу, бір жол» бастамасы аясындағы жобалар. Бұл бастама Қазақстанның геосаяси және экономикалық орнын нығайтуға, сонымен қатар Қытайдың Еуропаға дейінгі сауда жолдарын қысқартуға бағытталған. Жол және теміржол қатынастарының дамуы, порт инфрақұрылымының жаңаруы екі елдің арасындағы транзиттік байланыстарды арттырады.

Осылайша, Қазақстан мен Қытай арасындағы инвестициялық саясаттардың негізгі бағыттары екі елдің экономикалық дамуында маңызды рөл атқарады және болашақта да осы салалардағы ынтымақтастық нығая түседі деп күтуге болады.

Сын-қатерлер мен тәуекелдер

Қазақстан мен Қытай арасындағы инвестициялық ынтымақтастық көптеген сын-қатерлер мен тәуекелдерге ұшырауда. Екі ел арасындағы негізгі тәуекелдердің бірі – бұл экономикалық тұрақсыздық, әсіресе инфляция деңгейі мен валюта бағамының өзгерісі. Қазақстан экономикасындағы кез келген дағдарыс Қытай инвесторларының Қазақстандағы жобаларына әсер етуі мүмкін. Сондай-ақ, саяси тәуекелдер, мысалы, заңнамалық өзгерістер мен саяси тұрақсыздық өзгермелі күйде болып тұрады, бұл шетел инвесторлары үшін болжамдау қиындығын туғызады.

Сондықтан да Қазақстан мен Орталық Азияның басқа елдерінде осы жобаларды іске асыруға байланысты қатерлер бар. Қытай мен

Орталық Азия елдері арасындағы мәдени айырмашылықтарды ескеру маңызды. Сондай-ақ, жобалар концепциясында өзара пайда мен әділдікті қамтамасыз ету маңызды, бұл «қытайлық экспансияға» деген қауіптерден аулақ болуына жағдай жасайды (Виноградов, 2015: 116).

Қазақстан Жібек жолы экономикалық белдеуінің жобасын және оның Орталық Азия аймағына тигізетін әсеріне байланысты бірқатар сындар мен қатерлерге тап болуда. Ең алдымен, бұл Қытайдан көп мөлшерде жұмыс күшінің ағымы, бұл Қазақстанға артық өндірістік қуаттарды көшіруден туындауы мүмкін.

Екінші қатер – Орталық Азияда Қытайдың еркін сауда аймағын құру мүмкіндігі, бұл Ресей және Еуразиялық экономикалық одақтың (ЕАЭО) мүдделеріне қайшы келуі мүмкін. Қазақстан, ЕАЭО-ның мүшесі ретінде, бұл мүдделерді үйлестіруге ұмтылғаны дұрыс.

Қытай экономикасының төмендеуі жағдайында Жібек жолы экономикалық белдеуі жобасының қаржыландыруы азаяды, бұл инвестицияларға сүйенуіне байланысты Қазақстан үшін қауіп туғызады.

Сондай-ақ ЕАЭО мен ЖЖЭБ арасындағы ықтимал бәсекелестік бар. Жобалар арасындағы өзара әрекеттесу әлі жеткілікті деңгейде дамымаған және ЖЖЭБ-нің бәсекеге қабілеттілігі ЕАЭО деңгейінен жоғары. Ал, ЕАЭО үшін анық концептуалдық негіз қажет. Осы сындар мен қатерлерді шешу үшін \ аймақтың компаниялары мен елдерінің мүдделерін ескерген жөн, осылайша өзара пайдалы ынтымақтастыққа қол жеткізуге болады.

Жібек жолы экономикалық белдеуі жобасының іске асырылуы Еуразияда жаңа геοэкономикалық және геополитикалық кеңістікті ашады, мұнда Қазақстан маңызды рөл атқара алады. Қазақстан географиялық орналасуы мен инфрақұрылымдық әлеуетінің арқасында Еуразия кеңістігінде көлік-логистика торабын қалыптастыруға мүдделі. Бұл бағытта елдің ұлттық мүдделері бірінші кезекте ескерілуі тиіс, ал әріптестік тек өзара тең және прагматикалық негізде құрылуы қажет.

ЖЖЭБ жобасы Қазақстанның инфрақұрылымды дамыту және индустриализациялау стратегиясына сәйкес келеді. Бұл бастамалар бірігіп, Қазақстанның экономикалық дамуына синергетикалық әсер етуі мүмкін, бұл әлемдік мұнай бағасының төмендеуі жағдайында әсіресе маңызды. ЖЖЭБ жобасының іске асырылуы Қазақстанға бірқатар артықшылықтар мен ЕАЭО-

мен байланыстарды ұсынады. Біріншіден, бұл ЕАЭО-ға кіретін теңіз порттарына қолжетімділікті қамтамасыз етеді. Екіншіден, бұл Қазақстан тауарларының әлемдік нарықтарға жеткізілуін жеделдетуге және шығындарды азайтуға мүмкіндік береді. Үшіншіден, жоба қатысушы елдермен сыртқы және өзара сауданың көлемін ұлғайтуды ынталандырады. Төртіншіден, ол Қазақстанның экономикасы мен инфрақұрылымын өзгеруіне ықпал етеді.

Құқықтық реттеу

Қазақстан мен Қытай арасындағы инвестициялық ынтымақтастықтың тиімділігін арттыру үшін құқықтық реттеулер маңызды рөл атқарады. Қазақстан үкіметі инвестициялық жағдайды жақсарту мақсатында бірқатар заңнамалық бастамаларды қабылдады, олар шетелдік инвесторлар үшін тартымды жағдайлар жасайды. Қытаймен жасалған халықаралық келісімдер мен шарттар, сонымен қатар екіжақты келіссөздер инвестициялық қауіпсіздікті қамтамасыз етуде маңызды.

Құқықтық нормалардың жетілдірілуі. Қазақстандағы құқықтық реформалар инвестициялық ортаны жақсартуға және шетелдік инвесторлардың сенімділігін арттыруға бағытталған. Жаңа заңнамалық өзгерістер инвестициялық заңнаманы халықаралық стандарттарға сәйкес келтіруді және жеке меншіктің қорғалуын күшейтуді көздейді.

Халықаралық келісімдер. Қазақстан мен Қытай арасындағы экономикалық ынтымақтастықтың негізгі қағидаттары екіжақты және көпжақты шарттар арқылы бекітілген. Бұл шарттар екі ел арасындағы сауда-саттық пен инвестициялық жобалардың ашықтығын және әділдігін қамтамасыз етеді. Сондай-ақ, бұл келісімдер шетелдік инвестицияларды қорғауға және салықтық реттеу мәселелерін шешуге көмектеседі.

Заңнамалық базаның қолдауы. Қазақстан үкіметі шетелдік инвесторлар үшін тартымды шарттар жасауға және олардың құқықтарын қорғауға бағытталған заңнамалық базаны одан әрі жетілдіруде. Бұл әрекеттер инвестициялық жобалардың тиімділігін арттыруға және экономикалық өсуді ынталандыруға бағытталған.

Қиындықтар мен қауіптерге шолу

Негізгі мәселелерге шетелдік инвестициялар арқылы жасырын талаптарды қою жатады, бұл ұлттық мүдделер мен саясат автономиясын бұзуы мүмкін. Бұл қиындықтар жиі келіссөз қабілеттерінің теңсіздігінен, реттеу айырмашылықтарынан және Қытайға экономикалық тәуелділік сияқты алаңдаушылықтардан туындайды.

Қорғау және реттеу үшін заңдық стратегиялар

Реттеуші алаңдарды нығайту:

Шетелдік инвестицияларды ұлттық даму мақсаттарымен үйлесімді болуын және экономикалық егемендікті бұзбауын қамтамасыз ету үшін шетелдік инвестицияларға қатаң реттеуші бақылауды енгізу. Мысалы, шетелдік субъектілер инвестиция салуы мүмкін салаларды реттеуге арналған толық ережелер енгізіп, маңызды инфрақұрылым мен технологияларға баса назар аударған жөн.

Ашықтық пен жауапкершілікті арттыру:

Шетелдік инвесторлармен келіссөздерде ашықтықты арттыру. Зандар инвестициялардың шарттары, байланысты шарттар және күтілетін экономикалық әсерлер туралы толық мәліметтерді жариялауды міндеттеу қажет. Бұл ұлттық мүдделерге зиянды болуы мүмкін жасырын шарттармен байланысты қауіптерді азайтуға едәуір көмектеседі.

Инвестициялық заңдарды өзгерту:

Жергілікті мазмұн талаптарын және жұмыспен қамтуды басымдыққа ие ететін тармақтарды қосу үшін ұлттық инвестициялық заңды өзгерту. Бұл шетелдік инвестициялардың жергілікті экономикаларға, соның ішінде технологиялық трансфер және қабілеттерді дамытуға әсерін арттыруға көмектеседі.

Екіжақты келісімдер жасасу:

Қытаймен екіжақты инвестициялық келісімдерді жүргізу. Бұл келісімдер Қазақстанға экономикасын реттеу құқығын бере отырып, толық қорғауды және қауіпсіздік туралы баптарды қамтуы керек.

Қақтығыстарды шешу механизмдерін құру:

Шетелдік инвестициялардан туындаған дауларды шешу үшін заңнаманы қайта қарастырып, өзгертулер енгізген жөн. Бұл тәсіл дауларды шешуге тарапсыз алаң ұсына алады және біржақты экономикалық қысым қаупін азайтады.

Негіз ретінде Қазақстан Республикасы Сыртқы істер министрінің 2023 жылғы 17 наурыздағы «Инвестициялар туралы келісімдерді жасасу, өзгерту және бұзу қағидаларын бекіту туралы» № 11-1-4/113 бұйрығын алдық («Инвестициялар туралы келісімдерді жасасу, өзгерту және бұзу қағидаларын бекіту туралы» бұйрығы). Бұйрықтағы негізгі ұғымдар мен анықтамаларды қарастыра отырып, келесі терминдермен толықтырылған жөн деп шештік:

- «Экономиканың стратегиялық салалары»: Қазақстан Республикасының Ұлттық қауіпсіз-

дігі мен экономикалық тәуелсіздігі үшін түйінді маңызы бар салалар.

- «Ұлттық мүдделер»: Қазақстан Республикасының егемендігін, аумақтық тұтастығын және ұлттық бірегейлігін сақтауға бағытталған мақсаттар мен міндеттердің жиынтығы.

Бұл бұйрықты және Қазақстанның шетелдік инвесторлардан ұлттық бірегейлігі үшін ағымдағы тәуекелдерді талдау негізінде қағидалардың түйінді тармақтарына мынадай өзгерістерді ұсынамыз:

1. Стратегиялық салаларға қатысуға шектеу (5-бап. Келісімдер жасасу шарттары)

Ағымдағы нұсқа:

Келісім шарттары жобаның минималды мөлшері және қажетті құжаттардың болуы сияқты жалпы инвестициялық талаптарды қамтиды.

Ұсыныс:

Қазақстан қатысудың неғұрлым жоғары деңгейін арнайы мақұлдаған жағдайларды қоспағанда, экономиканың стратегиялық салаларындағы шетелдік қатысу үлесін 49% – ға дейін шектейтін тармақ енгізілгені дұрыс. Бұл өзгеріс энергетика, инфрақұрылым және тау-кен өндірісі сияқты маңызды секторлардағы шетелдік инвесторларға шамадан тыс тәуелділіктің алдын алады.

Негіздеме: Шетелдік қатысу үлесін шектеу Қазақстанның Ұлттық қауіпсіздігі мен экономикалық тәуелсіздігі үшін түйінді маңызы бар стратегиялық ресурстар мен салаларды бақылауды сақтауға көмектеседі.

2. Ашықтық және есептілік (6-бап. Ашықтық және есеп беру)

Ағымдағы нұсқа:

Инвесторлар келісім шарттарының орындалуы туралы есептерді ұсынуға міндетті, бірақ нақты талаптар мен мерзімдер нақты анықталмауы мүмкін.

Ұсыныс:

Инвесторлар үшін инвестициялық келісімдер шарттарының орындалуы туралы жартыжылдық есептерді ұсынуға міндетті талап белгіленген жөн. Бұл есептер уәкілетті мемлекеттік органдардың ресми сайттарында жария түрде қолжетімді болуы тиіс. Инвестициялық міндеттемелердің орындалуын растау үшін тұрақты аудит жүргізу туралы тармақ енгізілгені дұрыс.

Негіздеме: Есептіліктегі ашықтық бақылаудың неғұрлым жоғары деңгейін қамтамасыз етеді және мемлекет пен қоғамға келісімдер талаптарын бұзушылықтарды уақтылы анықтауға және оларға ден қоюға мүмкіндік береді.

3. Ұлттық бірегейлікті қорғау (8-бап. Ұлттық мүдделерді қорғау)

Ағымдағы нұсқа:

Ұлттық бірегейлік пен мәдениетті қолдау үшін инвесторларға нақты талап жоқ.

Ұсыныс:

Ірі шетелдік инвесторлар үшін ұлттық мәдениетті, білім беруді және тілді қолдау бағдарламаларын қаржыландырудың міндетті шартын енгізу. Бұған мектептер салу, мәдени іс-шаралар мен қазақ тілін оқыту бағдарламаларын қолдау кіруі мүмкін. Қазақстандық жұмыс күшін басым пайдалануға кепілдік беру үшін шетелдік жұмыскерлерді тартуға квоталарды белгілеу.

Негіздеме: Мұндай шаралар Қазақстанның ұлттық бірегейлігі мен мәдени мұрасын сақтауға және нығайтуға, сондай-ақ жергілікті еңбек әлеуетін дамытуға ықпал ететін болады.

4. Келісім шарттарының сақталуын бақылау (7-бап. Келісім шарттарының сақталуын бақылау)

Ағымдағы нұсқа:

Бақылауды уәкілетті орган жүзеге асырады, бірақ міндеттемелердің толық орындалуын қамтамасыз ететін тетіктер жеткіліксіз.

Ұсыныс:

Келісімдер талаптарының орындалуын бақылау үшін инвесторлар объектілерінің кенеттен инспекцияларын, жергілікті жерлерде тұрақты тексерулер жүргізу туралы тармақ енгізілсе жақсы болар еді. Уәкілетті органды тексерулердің нәтижелерін және келісімдер талаптарының орындалуы туралы есептерді жариялауға міндеттеу.

Негіздеме: Тұрақты тексерулер келісімдердің барлық шарттарын орындауға және ықтимал теріс қылықтардың алдын алуға көмектеседі. Тексеру нәтижелерін жариялау бақылау жүйесінің ашықтығы мен сенімділігін арттырады.

Бұл өзгерістер Қазақстанға өзінің ұлттық бірегейлігі мен экономикалық тәуелсіздігін қорғау үшін заңнамалық шараларды нығайтуға көмектеседі. Олар шетелдік инвесторлардың стратегиялық салаларға қатысуын қатаң бақылауды қамтамасыз етеді, ашықтық пен жауапкершілікті арттырады және ұлттық мәдениет пен білім беруді қолдайды.

Қытайдан келе жатқан шетелдік инвестициялардың көбеюіне байланысты өз ұлттық мүдделерін қорғау үшін Қазақстан заң жүзінде белсенді стратегияны қабылдағаны дұрыс. Бұл стратегия инвестициялық реттеулерді күшейту, ашықтықты арттыру және дауларды шешу үшін берік механизмдер құруды қамтиды. Бұл

қадамдар қауіптерді азайтып, шетелдік инвестициялардың Қазақстанның экономикалық жағдайына оң әсерін тигізеді.

Осы құқықтық реттеулердің жетілдірілуі арқылы Қазақстан инвестициялық жобаларды іске асырудағы тәуекелдерді төмендетуге және инвестициялық жағдайды жақсартуға ұмтылуда.

Кейс зерттеулері

Қазақстандағы Қытай инвестицияларының нақты мысалдары, соның ішінде мұнай және газ секторындағы ірі жобалар, екі ел арасындағы экономикалық ынтымақтастықтың тиімділігін арттырудағы маңызды факторларды айқындайды. Сондай-ақ, жергілікті инфрақұрылым және жаңа технологияларға инвестиция салу секілді салалардағы жобалар да талданады.

Қазақстан мен Қытай арасындағы инвестициялық ынтымақтастықты тереңірек түсіну

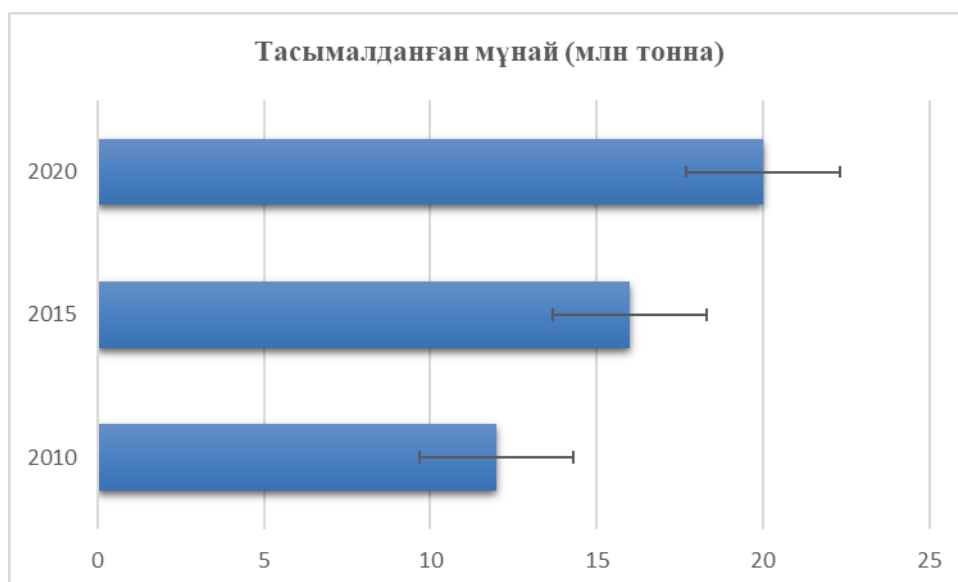
үшін нақты жобаларды талдау маңызды. Мұнда біз екі ел арасындағы ірі инвестициялық жобалардың үлгілерін қарастырамыз және олардың экономикалық әсерін бағалаймыз.

А. Қазақстан-Қытай мұнай құбыры жобасы

Қазақстан-Қытай мұнай құбыры – бұл Қазақстан мұнайын Қытайға тасымалдауға арналған стратегиялық жоба. Бұл құбыр 2006 жылы іске қосылды және ол Қазақстан экономикасына үлкен үлес қосып, елдің мұнай экспортын арттыруға мүмкіндік берді.

Экономикалық әсері (Сурет 1):

- Жыл сайынғы мұнай тасымалы: орта есеппен 20 миллион тонна.
- Жобаның жалпы құны: \$6.6 миллиард доллар.
- Тікелей және жанама жұмыс орындарының саны: 10,000 жоғары.

1-сурет – Қазақстан-Қытай мұнай құбыры арқылы тасымалданған мұнай көлемі

Б. «Бір белдеу, бір жол» бағдарламасындағы инфрақұрылымдық жобалар

«Бір белдеу, бір жол» бағдарламасы Қазақстанда бірқатар инфрақұрылымдық жобаларды іске асыруды көздейді. Бұл жобалар Қазақстанды аймақтық транзит орталығына

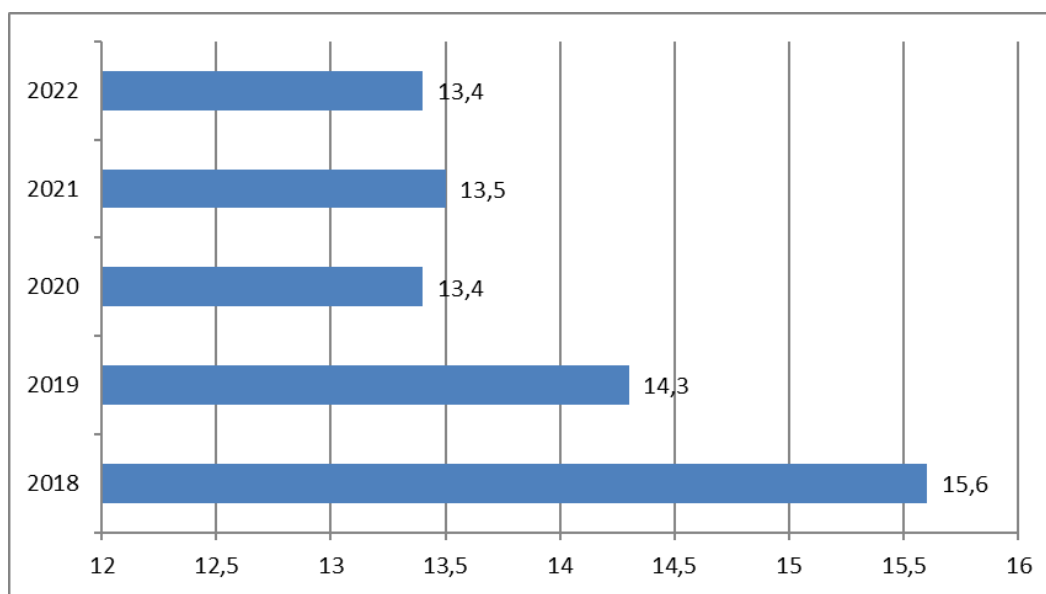
айналдыруға және Еуропа мен Азия арасындағы сауда жолдарын жақсартуға бағытталған.

Негізгі жобалар (1-кесте)

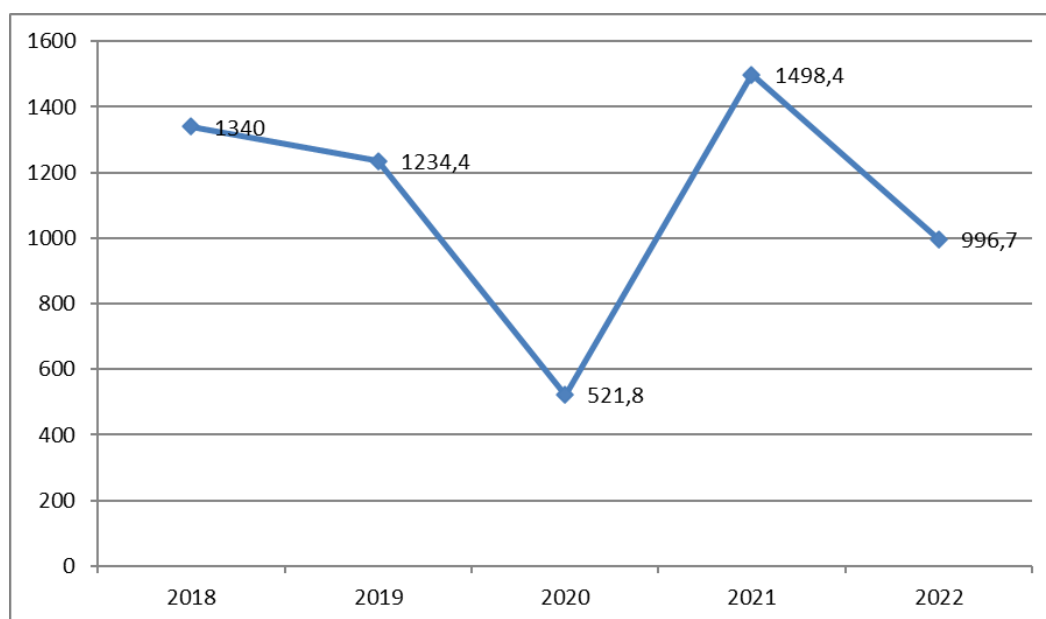
- Хоргос шекара-өткізу пунктінің кеңейтуі.
- Жаңа теміржол желілерінің құрылысы.

1-кесте – «Бір белдеу, бір жол» бағдарламасының инфрақұрылымдық жобаларының құны

Жоба	Сипаттамасы	Жалпы құны
Хоргос шекара пункті	Шекара-өткізу пунктінің кеңейтілуі	\$230 миллион доллар
Теміржол желісі	Қытай мен Еуропаны байланыстыратын жаңа желі	\$1.9 миллиард доллар

2-сурет – Қазақстан резиденттерінің Қытай инвесторлары алдындағы міндеттемелері, млрд АҚШ доллары (Кондратьев, 2015: 5)

3-сурет – Қытайдан ҚР-ға тікелей шетелдік инвестициялардың жалпы ағыны, млн АҚШ доллары (Кондратьев, 2015: 5)

Бұл кейс (Сурет 2,3) зерттеулер Қазақстан мен Қытай арасындағы инвестициялық ынтымақтастықтың табысты мысалдарын көрсетеді және бұл жобалардың екі ел экономикасына тигізетін әсерін айқындайды.

Қорытынды

Қазақстан мен Қытай арасындағы инвестициялық ынтымақтастықты одан әрі дамыту үшін құқықтық реттеулердің маңызы зор екендігі анықталды. Тиімді құқықтық реттеу арқылы сын-қатерлерді жеңіп, экономикалық өсімді қамтамасыз етуге болады. Ұсыныстар арасында заңнаманы одан әрі жетілдіріп, өзгертіп, инвестициялық климатты жақсарту және халықаралық стандарттарға сәйкестендіру жатады.

Қазақстан мен Қытай арасындағы инвестициялық ынтымақтастық көптеген секторларда, әсіресе энергетика, инфрақұрылым және өнеркәсіп салаларында терең және жемісті ықпал етуде. Бұл ынтымақтастық екі елдің экономикасына оң әсерін тигізіп, маңызды стратегиялық даму мүмкіндіктерін ашуда. Қытайдың Қазақстанға деген инвестициялық белсенділігі бүкіл өңірдің экономикалық өрлеуіне септігін тигізіп отыр (Курылев, 2016: 53).

Ұсыныстар:

- Құқықтық базаны нығайту: Қазақстан үкіметіне құқықтық реттеулерді жетілдіру және халықаралық стандарттарға сәйкестендіру арқылы инвестициялық ортаны одан әрі жақсарту. Бұл шетелдік инвесторлар үшін Қазақстанның тартымдылығын арттырады.

- Тәуекелдерді басқару жүйесін дамыту: Экономикалық және саяси тәуекелдерді тиімді

басқару үшін тәуекелдерді бағалау және оларды жою стратегияларын жүзеге асыру. Мұндай жүйе инвестициялардың тұрақтылығын қамтамасыз етеді.

- Искерлік ортаны жақсарту: Искерлік ортаны жетілдіру арқылы Қазақстан инвестиция тарту үшін қолайлы жағдай жасай алады. Бұл әсіресе бюрократияны азайту және инвестициялық үдерістерді жеделдету арқылы жүзеге асырылуы мүмкін.

- Халықаралық ынтымақтастықты кеңейту: Қазақстан мен Қытай арасындағы экономикалық байланыстарды одан әрі нығайту үшін, Қазақстан басқа да халықаралық серіктестермен ынтымақтастықты дамытуы қажет. Бұл әртараптандыру арқылы экономикалық әлеуетті кеңейтуге мүмкіндік береді (Курылев, 2018: 132).

- Білім беру және даму бағдарламаларын қолдау: Технологиялық және басқару дағдыларын дамыту үшін жергілікті халықтың білім деңгейін көтеру маңызды. Инвестициялық жобаларға қатысатын мамандарды даярлау арқылы Қазақстан өз экономикасын одан әрі өркендете алады (Зонн, 2015: 5).

Бұл ұсыныстар Қазақстан мен Қытай арасындағы инвестициялық ынтымақтастықты одан әрі нығайтуға және екі елдің экономикалық дамуына оң ықпал ететін стратегиялық қадамдар.

Бұл мақалада Қазақстан мен Қытай арасындағы экономикалық ынтымақтастықтың дамуына септігін тигізетін стратегиялар мен шараларды ұсынамыз. Әрі қарай, нақты жобалардың табысты орындалуын қамтамасыз ету үшін осы саладағы заңнамалық реттеулерді одан әрі жетілдіруге болады.

Әдебиеттер

Қазақстан Президенті Қасым-Жомарт Тоқаев ҚХР Төрағасы Си Цзиньпинмен келіссөздер жүргізді. [Электрондық ресурс] – URL: https://www.akorda.kz/kz/events/international_community/foreign_visits/kazakhstan-prezidenti-kasym-zhomart-tokaev-khr-toragasy-si-czinpinmen-kelissozder-zhurgizdi (жүгінген күні: 12.02.2024)

Narutyunyan, A. A. China-Kazakhstan: cooperation within the belt and road and Nurly Zhol // Asian Journal of Middle Eastern and Islamic Studies. – 2022. – Т. 16. – №. 3. – P. 281-297. <https://doi.org/10.1080/25765949.2022.2128135>

Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2018 жылғы 30 шілдедегі № 470 «Инфрақұрылымды дамытудың 2015 – 2019 жылдарға арналған “Нұрлы жол” мемлекеттік бағдарламасын бекіту туралы» қаулысы. [Электрондық ресурс] – URL: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/P1800000470> (жүгінген күні: 15.02.2024)

Қазақстан мен Қытай арасындағы ынтымақтастықтың «жол картасы». [Электрондық ресурс] – URL: <https://www.gov.kz/memleket/entities/mfa/press/news/details/595102?lang=kk> (жүгінген күні: 20.02.2023)

Додонов В. Ю. Перспективные формы финансового сотрудничества в рамках Экономического пояса Шелкового пути. Инициатива «Один пояс и один путь»: состояние и перспективы // Сборник материалов научной конференции издан при поддержке «Инициатива «Один пояс и один путь»: состояние и перспективы». – 2018. – С. 72-75.

Economic Watch: Boao Forum to Rally Support for Globalization. 23.03.2017. [Электрондық ресурс] – URL: http://news.xinhuanet.com/english/2017-03/23/c_136152630.htm (жүгінген күні: 20.06.2023)

- Rolland, N. China's Eurasian century //Political and Strategic Implications of the Belt and Road Initiative. – 2017. – P. 32-39. <https://doi.org/10.1017/S0305741018000693>.
- Huang, Y. Cracking the China conundrum: Why conventional economic wisdom is wrong. – Oxford University Press, 2017. – P. 15-17.
- Small, A. The China-Pakistan axis: Asia's new geopolitics. – Oxford University Press, 2014. – P. 797-798 <http://dx.doi.org/10.1017/S0021911816000644>
- Цзюньтао В. Политика Китайской Народной Республики в отношении стран Центральной Азии //Россия в глобальном мире. – 2021. – №. 20 (43). – С. 7-19.
- Арсентьева И. Политика Китая в Центральной Азии и стратегия России //Известия Саратовского университета. Новая серия. Серия История. Международные отношения. – 2014. – Т. 14. – №. 2. – С. 85-89.
- Байзакова К. И., Оракбаева У. М., Усен М. А. Политика Китая в центральной Азии //Известия. Серия: Международные отношения и регионоведение. – 2023. – Т. 53. – №. 3. – С. 23-24.
- Петров А. В., Байнова М. С., Жаркын Ж. Особенности осуществления российских и китайских прямых инвестиций в Казахстан //Пространственная экономика. – 2022. – Т. 18. – №. 1. – С. 148-167.
- Шегирбаев О. А. Казахстанско-Китайское инвестиционное сотрудничество в рамках инициативы «Пояса и пути» // Центральная Азия в глобальном мире. – 2022. – №. 3. – С. 72-83. <https://doi.org/10.20542/2073-4786-2022-3-72-83>
- Дуйсен Ф. М., Рахим Г. Е., Копбосынова А. Н. Қазақстан мен Қытайдың экономикалық ынтымақтастығы: алғышарттар, факторлар мен мүмкіндіктер //Статистика, учет и аудит. – 2024. – Т. 4. – №. 95. – С. 94-107.
- Асхат Г., Куантай А. Қ. Аймақтық экономикалық ынтымақтастығы Қытай мен Қазақстанның мүдделері //Известия. Серия: Международные отношения и регионоведение. – 2022. – Т. 47. – №. 1.
- Тажиева М. Н. Қазақстан Республикасының көпбағытты сыртқы саясатындағы Қытай Халық Республикасының орны //Қазақстан-Американдық Еркін Университетінің Хабаршысы Вестник Казахстанско-Американского Свободного Университета. – 2023. – С. 122.
- Виноградов А. О. Асимметричный ответ, или стратегия Китая в глобальном мире //Философские науки. – 2015. – №. 1. – С. 116-134.
- Қазақстан Республикасы Сыртқы істер министрінің м.а. 2023 жылғы 17 наурыздағы № 11-1-4/113 «Инвестициялар туралы келісімдерді жасасу, өзгерту және бұзу қағидаларын бекіту туралы» бұйрығы. [Электрондық ресурс] – URL: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V2300032095> (жүгінген күні: 10.01.2024)
- Курылев К. П. Украинско-Китайские отношения в контексте реализации Пекином проекта «Шелкового пути» //Материалы международного круглого стола молодых ученых «Роль и место России в Азиатско-Тихоокеанском регионе». – 2016. – С. 53-65.
- Курылев К. П., Серикбаева А. Г. «Дипломатия Великого Шелкового пути»: Казахстан-Япония //Вопросы национальных и федеративных отношений. – 2018. – Т. 8. – №. 1. – С. 132-140.
- Зонн И. С., Тянь Ю. Новое прочтение великого шелкового пути //Проблемы постсоветского пространства. – 2015. – №. 3. – С. 5-18.

References

- Kazakhstan Prezidenti Kasym-Zhomart Tokaev KKhR Toragasy Si Tszin'pinmen kelissozder zhurgizdi [President of Kazakhstan Kassym-Jomart Tokayev held talks with Chinese President Xi Jinping]. Elektrondyk resurs. – Available at: https://www.akorda.kz/kz/events/international_community/foreign_visits/kazakhstan-prezidenti-kasym-zhomart-tokaev-khr-toragasy-si-czinpinmen-kelissozder-zhurgizdi (accessed: 12.02.2024) (in Kazakh)
- Harutyunyan, A. A. China-Kazakhstan: cooperation within the belt and road and Nurlı Zhol //Asian Journal of Middle Eastern and Islamic Studies. – 2022. – Т. 16. – №. 3. – P. 281-297. <https://doi.org/10.1080/25765949.2022.2128135>
- Kazakhstan Respublikasy Ukimetinin 2018 zhylgy 30 shildedegi № 470 «Infrastrukturalyq damy turaly 2015 – 2019 zhyl darga arnalgan “Nurlı zhol” memleketтік bagdarlamasyn bekıtu turaly» kaulysy [Resolution of the Government of the Republic of Kazakhstan dated July 30, 2018 No. 470 “on approval of the state program for Infrastructure Development “Nurlı Zhol” for 2015-2019”]. Elektrondyk resurs. – Available at: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/P1800000470> (accessed: 15.02.2024) (in Kazakh)
- Kazakhstan men Qytay arasındagy yntymaktastyktyn «zhol kartasy» [“Road map” of cooperation between Kazakhstan and China]. Elektrondyk resurs. – Available at: <https://www.gov.kz/memleket/entities/mfa/press/news/details/595102?lang=kk> (accessed: 20.02.2023) (in Kazakh)
- Dodonov V. Yu. (2018). Perspektivnye formy finansovogo sotrudnichestva v ramkakh Ekonomicheskogo poyasa Shelkovogo puti. Initsiativa «Odin poyas i odin put'»: sostoyanie i perspektivy [Promising forms of financial cooperation within the framework of the Silk Road Economic Belt. One Belt and One Road Initiative: status and prospects]. Sbornik materialov nauchnoy konferentsii izdan pri podderzhke «Initsiativa «Odin poyas i odin put'»: sostoyanie i perspektivy», 72-75. (in Russian)
- Economic Watch: Boao Forum to Rally Support for Globalization. 23.03.2017. [Electronic resource] – Available at: http://news.xinhuanet.com/english/2017-03/23/c_136152630.htm (accessed: 20.06.2023).
- Rolland, N. China's Eurasian century //Political and Strategic Implications of the Belt and Road Initiative. – 2017. – P. 32-39. <https://doi.org/10.1017/S0305741018000693>.
- Huang, Y. Cracking the China conundrum: Why conventional economic wisdom is wrong. – Oxford University Press, 2017. – P. 15-17.

Small, A. The China-Pakistan axis: Asia's new geopolitics. – Oxford University Press, 2014. – P. 797-798 <http://dx.doi.org/10.1017/S0021911816000644>

Tszyun'tao V. (2021). Politika Kitayskoy Narodnoy Respubliki v otnoshenii stran Tsentral'noy Azii [The policy of the People's Republic of China towards the countries of Central Asia]. Rossiya v global'nom mire, 20 (43), 7-19. (in Russian)

Arsent'eva I. (2014). Politika Kitaya v Tsentral'noy Azii i strategiya Rossii [China's policy in Central Asia and Russia's strategy]. Izvestiya Saratovskogo universiteta. Novaya seriya. Seriya Istoriya. Mezhdunarodnye otnosheniya, 14(2), 85-89. (in Russian)

Bayzakova K. I., Orakbaeva U. M., Usen M. A. (2023). Politika Kitaya v tsentral'noy Azii [China's policy in Central Asia]. Izvestiya. Seriya: Mezhdunarodnye otnosheniya i regionovedenie, 53(3), 23-24. (in Russian)

Petrov A. V., Baynova M. S., Zharkyn Zh. (2022). Osobennosti osushchestvleniya rossiyskikh i kitayskikh pryamykh investitsiy v Kazakhstan [The specifics of Russian and Chinese direct investments in Kazakhstan]. Prostranstvennaya ekonomika, 18(1), 148-167. (in Russian)

Shegirbaev O. A. (2022). Kazakhstansko-Kitayskoe investitsionnoe sotrudnichestvo v ramkakh initsiativy «Poyasa i puti» [Kazakh-Chinese investment cooperation within the framework of the Belt and Road Initiative]. Tsentral'naya Aziya v global'nom mire, 3, 72-83. <https://doi.org/10.20542/2073-4786-2022-3-72-83> (in Russian)

Duysen G. M., Rakhim G. E., Kopbosynova A. N. (2024). Kazakstan men Kytaydyn ekonomikalyk yntymaktastygy: algyshtar, faktorlar men mumkindikter [Economic cooperation between Kazakhstan and China: prerequisites, factors and opportunities]. Statistika, uchet i audit, 4(95), 94-107. (in Kazakh)

Askhat G., Kuantay A. K. (2022). Aymaktyk ekonomikalyk yntymaktastygy Kytay men Kazakstannyn muddeleri [Regional Economic Cooperation interests of China and Kazakhstan]. Izvestiya. Seriya: Mezhdunarodnye otnosheniya i regionovedenie, 47(1). (in Kazakh)

Tazhieva M. N. (2023). Kazakstan Respublikasynyn kopbagytty syrtky sayasatyndagy Kytay Khalyk Respublikasynyn orny [The place of the people's Republic of China in the multidisciplinary foreign policy of the Republic of Kazakhstan]. Kazakstan-Amerikandyk Erkin Universitetinin Khabarshysy Vestnik Kazakhstansko-Amerikanskogo Svobodnogo Universiteta, 122. (in Kazakh)

Vinogradov A. O. (2015). Asimmetrichnyy otvet, ili strategiya Kitaya v global'nom mire [The Asymmetric Response, or China's strategy in the global world]. Filosofskie nauki, 1, 116-134. (in Russian)

Kazakstan Respublikasy Syrtky ister ministrinin m.a. 2023 zhylygy 17 nauryzdagy № 11-1-4/113 «Investitsiyalar turaly kelisimderdi zhasasu, ozgertu zhane buzu kagidalaryn bekitu turaly» buyrygy. [Order of the Acting Minister of foreign affairs of the Republic of Kazakhstan dated March 17, 2023 No. 11-1-4/113 “on approval of the rules for concluding, amending and terminating investment agreements”]. Elektrondyk resurs. – Available at: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V2300032095> (accessed: 10.01.2024) (in Kazakh)

Kurylev K. P. (2016). Ukrainsko-Kitayskie otnosheniya v kontekste realizatsii Pekinom proekta “Shelkovogo puti” [Ukrainian-Chinese relations in the context of Beijing's implementation of the Silk Road project]. Materialy mezhdunarodnogo kruglogo stola molodykh uchenykh «Rol' i mesto Rossii v Aziatsko-Tikhookeanskom regione», 53-65. (in Russian)

Kurylev K. P., Serikbaeva A. G. (2018). “Diplomatiya Velikogo Shelkovogo puti”: Kazakhstan-Yaponiya [“Diplomacy of the Great Silk Road”: Kazakhstan-Japan]. Voprosy natsional'nykh i federativnykh otnosheniy, 8(1), 132-140. (in Russian)

Zonn I. S., Tyan' Yu. (2015). Novoe prochtenie velikogo shelkovogo puti [A new reading of the Great Silk Road]. Problemy postsovetского prostranstva, 3, 5-18. (in Russian)

Авторлар туралы мәлімет:

Жұрынбаев Ерлан Сыдықұлы – саясаттану және саяси технологиялар кафедрасының докторанты (әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Қазақстан, Алматы қ. e-mail: erlan.jurynbayev@gmail.com <https://orcid.org/0000-0001-7109-8314>

Information about authors:

Jurynbayev Yerlan Sydykovich – doctoral student of the Department of Political Science and Political Technology (Al-Farabi Kazakh National University, Almaty, Kazakhstan, e-mail: erlan.jurynbayev@gmail.com <https://orcid.org/0000-0001-7109-8314>

Информация об авторах:

Джұрынбаев Ерлан Сыдыкович – докторант кафедры политологии и политических технологий (Казахский национальный университет имени аль-Фараби, Казахстан, г. Алматы, e-mail: erlan.jurynbayev@gmail.com <https://orcid.org/0000-0001-7109-8314>

Поступила 15 декабря 2024

Принята 20 февраля 2025